

Nr 149.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående upprättande av en klinik för allergiska sjukdomar m. m.

(3:e avd.)

I en inom första kammaren av herr *Fredrik Ström* väckt motion (I: 130) har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om vidtagandet skyndsammast möjligt av erforderliga åtgärder för upp rättandet av en allergisk klinik m. m. i huvudsaklig enlighet med vad som i motionen antytts samt därvid upptaga förhandlingar med Stockholms stad rörande samverkan mellan staten och staden vid upprättandet av och driften vid sagda klinik.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för detta yrkande, får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen ha, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, *riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen, medicinalstyrelsen* och *statens institut för folkhälsan* avgivit utlåtanden. Därvid ha jämväl yttranden avlämnats, av pensionsstyrelsen från styrelsens överläkare docenten *Gunnar Kahlmeter* ävensom från överläkaren vid kuranstalten i Åre *Georg Kinberg* och överläkaren vid kuranstalten i Tranås *Nils Åhlén* samt av medicinalstyrelsen från medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd, professorn *Nanna Svartz Malmberg*.

Myndigheternas utlåtanden och förenämnda yttranden fogas såsom bilagor härvid (*Bilaga A—D*).

Utskottet.

Motionärens förslag avser åstadkommandet av en anstalt av den art, som redan statens sjukvårdskommitté i sitt år 1934 avgivna betänkande förordat. Av de hörda myndigheterna har riks-försäkringsanstalten bland annat framhållit, att närmare kunskap av de allergiska sjukdomarna är erforderlig för att vissa av dem skola kunna inordnas under yrkessjukdomsförsäkringslagen. Pensionsstyrelsen har ansett behovet av den föreslagna anstalten icke vara så trängande, att man under nu rådande utomordentliga förhållanden bör vidtaga åtgärder för att tillgodose detsamma. Medicinalstyrelsen har såsom eget yttrande åberopat en utav medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd, professorn *Nanna Svartz Malmberg*, verkställd utredning, vari tillräckliga skäl ansetts icke föreligga för ett utbrytande av de allergiska sjukdomarna från in-värtes medicinens specialitet. Den form av specialisering, som i utredningen

betecknats såsom mest önskvärd för nämnda sjukdomar, är den, som redan genomförts vid Sabbatsbergs sjukhus. Statens institut för folkhälsan har tillstyrkt framställningen.

Utskottet är övertygat om att förebyggandet och bekämpandet av här ifrågavarande sjukdomar äro av ej ringa betydelse för samhället. Utvidgade möjligheter för vård och forskning inom detta område äro enligt utskottets mening synnerligen önskvärda. I nuvarande statsfinansiella läge är utskottet emellertid icke berett att på grundval av den föreliggande utredningen tillstyrka den i motionen föreslagna framställningen.

Medicinalstyrelsen har ifrågasatt statsbidrag för att underlätta vård å Sabbatsbergs sjukhus för patienter från andra delar av riket än Stockholms stad. Enligt utskottets mening äro åtgärder i detta syfte önskvärda. Med hänsyn till vad styrelsen i ämnet anförts kan emellertid förutsättas, att styrelsen tager frågan under närmare övervägande och avger förslag i ämnet utan framställning från riksdagens sida.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att motionen I: 130 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 maj 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 148.

Bilaga A.

Till riksdagens statsutskott.

Kungl. Maj:t har den 27 februari 1942 anbefallt riks försäkringsanstalten att till riksdagens statsutskott avgiva yttrande över en av herr Fredrik Ström i första kammaren väckt motion nr 130 angående upprättande av en klinik för allergiska sjukdomar m. m.

Med anledning härav får riks försäkringsanstalten anföra följande.

I det av socialstyrelsen, riks försäkringsanstalten och medicinalstyrelsen gemensamt den 21 november 1935 avgivna förslag till de ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, som infördes genom lagen den 26 juni 1936, erinrade ämbetsverken bland annat om sådana sjukdomar, som förorsakades av mer eller mindre långvarigt arbete i annat damm eller dammliknande substanser än stendamm, t. ex. av mjöl. »Sålunda kunna uppkomma» — anförde ämbetsverken — »vissa infektioner eller andra sjukdomar i näsa, svalg, luftvägar, lungor m. m. Här kommer sålunda i betraktande bland annat

astma i en del fall hos bagare, mjölnare etc. Ämbetsverken hava dock ansett det stöta på stora svårigheter att i det särskilda fallet söka tillfredsställande avgränsa här ifrågakommande fall samt med tillräcklig säkerhet härleda vissa av dem från arbetet.»

Enligt anstaltens mening är det av betydelse, att den vetenskapliga forskningen rörande nyss nämnda och andra i motionen åsyftade sjukdomar fullföljes, och det icke minst för erhållande av sådan närmare kunskap om dessa sjukdomar, som enligt vad anstalten inhämtat fortfarande är erforderlig för att vissa av dem skall kunna inordnas under yrkessjukdomsförsäkringslagen. Huruvida denna forskning bäst befrämjas genom inrättande av den i motionen föreslagna särskilda kliniken eller på annat sätt, undandrar sig emellertid anstaltens bedömande.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit, förutom undertecknade, byråchefen Gabrielson, byrådirektören Sidvall och t.f. byråchefen von der Burg.

Stockholm den 19 mars 1942.

DAVID ÖSTRAND.

H. v. SCHULZENHEIM.

Bilaga B.

Till riksdagens statsutskott.

Genom remiss den 27 februari 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt pensionsstyrelsen att till statsutskottet avgiva yttrande över en av ledamoten i första kammaren Fredrik Ström väckt motion, nr 130, om upprättande av en klinik för allergiska sjukdomar m. m.

Med anledning härav har pensionsstyrelsen inhämtat yttrande från styrelsens överläkare docenten Gunnar Kahlmeter samt från överläkaren vid kuranstalten i Åre Georg Kinberg och överläkaren vid kuranstalten i Tranås Nils Ählén.

Med bifogande av avskrifter av nämnda yttranden får styrelsen anföra följande.

Antalet personer i vårt land, vilka på grund av astma äro arbetsoförmögna, är icke känt. De undersökningar, som inom pensionsstyrelsen verkställts angående invaliditetsorsakernas relativa betydelse, hänföra sig till åren 1918 och 1928. Enligt dessa undersökningar utgjorde de icke tuberkulösa lungsjukdomarna invaliditetsorsak i 2.5 procent av vissa pensionsansökningar från år 1918 och i 3.4 procent av vissa sådana ansökningar från år 1928. Någon undersökning avseende senare år har icke utförts inom styrelsen. Man torde icke med ledning av de anförda siffrorna kunna med någon större säkerhet bedöma astmasjukdomarnas nuvarande betydelse såsom invaliditetsorsak. Styrelsen har emellertid den uppfattningen att dessa sjukdomar äro tämligen allmänt förekommande åkommor, som ofta leda till arbetsförmåga hos de därav drabbade.

Pensionsstyrelsen har i syfte att söka förebygga eller häva arbetsförmåga hos personer, som insjuknat i astma, berett sådana sjuka vård, företrädesvis vid styrelsens kuranstalter i Åre och Tranås. Under åren 1938, 1939 och 1940 avslutade sålunda 237, respektive 163 och 139 astmasjuka

personer vård å styrelsens kuranstalter, motsvarande 4, respektive 3.1 och 3.1 procent av hela det antal personer, som under ifrågavarande år avslutade vård å dessa anstalter. Man torde kunna utgå ifrån att flertalet av de personer, som för astmatiska sjukdomar vårdats vid kuranstalterna ifråga, under vården erhållit lindring i eller blivit helt fria från sina besvär. Flertalet torde hava utskrivits såsom återställda eller väsentligt förbättrade. Erfarenheten har emellertid visat, att många av de vårdade vid återkomsten till hemorten efter längre eller kortare tids förlopp ånyo insjuknat i astma. Pensionsstyrelsen har därför vid prövning av ansökning om kurortsvård för astmasjuk person såsom villkor för bifall till ansökningen ofta uppställt kravet att vederbörande, om vistelsen vid kuranstalten skulle visa sig hava gynnsam verkan å sjukdomen, skall bosätta sig å ort med samma klimat som i Åre, respektive Tranås. I många fall har också genom pensionsstyrelsens initiativ sådan överflyttning av astmatiker till lämplig ort ägt rum och visat sig vara till gagn för den sjuke. Då det gällt yngre personer har styrelsen för att underlätta förflyttningen i en del fall föranställt om yrkesutbildning för vederbörande å ort med lämpligt klimat. Till och med år 1937 hade sålunda 45 personer med astma, varav 38 män och 7 kvinnor, erhållit utbildning genom styrelsens försorg. Enligt en under november 1940 inom styrelsen verkställd utredning har resultatet av utbildningen ifråga varit gott. Under år 1938 avslutade 11 personer (samtliga män), som ledo av astma eller liknande sjukdom, dylik utbildning. Antalet utgjorde 2.2 procent av samtliga under året avslutade yrkesutbildningsfall. Motsvarande siffror voro för år 1939 10, varav 2 kvinnor, och för år 1940 15, varav 1 kvinna, utgörande 1.9, respektive 2.6 procent av samtliga under sistnämnda två år avslutade utbildningsfall. Att så få kvinnor beretts utbildning torde få tillskrivas den omständigheten, att det varit lättare för kvinnorna än för männen att erhålla lämplig anställning utan särskild yrkesutbildning.

Ifråga om de åtgärder, som böra vidtagas för att bekämpa astman, anföres i motionen — under erinran om att åkomsten hör till den grupp sjukdomar, vilka sammanfattas under beteckningen överkänslighetssjukdomar eller allergiska sjukdomar — att det i första hand gäller att klarlägga, vilket eller vilka ämnen, som i det särskilda fallet äro de utlösande för sjukdomen. Därest det lyckas att fastställa det skadliga ämne, som framkallar de sjukliga symptomen, kan sjukdomen ofta framgångsrikt behandlas. Även om ett undvikande av ämnet ifråga icke är möjligt, inrymmer — framhålles i motionen — den moderna allergiläran vissa behandlingsmetoder, som bjuda möjlighet att med gott resultat bekämpa den föreliggande överkänslighetssjukdomen. På grund härav hemställes i motionen, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av erforderliga åtgärder för upprättande av en allergisk klinik m. m.

Om behovet för närvarande av en sådan klinik hava olika åsikter uttalats av de läkare som efter anmodan av pensionsstyrelsen avgivit yttrande i ärendet. Överläkaren vid kuranstalten i Tranås anför, att en klinik med åsyftad uppgift säkerligen skulle kunna bliva av betydelse för den framtida allergiforskningen, även om man icke kunde vänta några omedelbara resultat. Med hänsyn till tidsläget funne han emellertid frågan böra anstå, när den icke kunde anses vara av den vikt och storleksordning, att den krävde omedelbara åtgärder. Överläkaren vid kuranstalten i Åre anför, att, även om de av den svenska allergiforskningen hittills uppnådda resultaten icke tedde sig alltför betydande, det likväl med hänsyn till frågans medicinska och nationalekonomiska betydelse vore önskvärt, att det

genom statligt ingripande kunde möjliggöras för kritisk medicinsk sakkunskap att föra problemet närmare sin lösning. Pensionsstyrelsens överläkare framhåller i sitt yttrande, att en »allergisk centralanstalt» i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag av docenten Ernst Salén, för vilket redogörelse lämnats i det vid motionen fogade utdraget ur betänkandet av år 1934 angående den slutna kroppssjukvården i riket, torde komma att föranleda mycket betydande kostnader, ej minst genom den relativt stora personal och delvis dyrbara utrustning anstalten skulle behöva. Pensionsstyrelsens överläkare funne därför, att ett laboratorium för tillverkning av allergenextrakt vore det önskemål, vars tillgodoseande vore angelägnast.

Pensionsstyrelsen är av den meningen, att allttjämt osäkerhet råder rörande vilka vägar man bör gå vid bekämpande av astmasjukdomarna. Det vore därför önskvärt att få till stånd en anstalt för de allergiska sjukdomarnas utforskande och behandling. Pensionsstyrelsen anser likväl icke att behovet härav är så trängande, att man under nu rådande utomordentliga förhållanden bör vidtaga åtgärder för att tillgodose detsamma.

I ärendets handläggning hava, förutom undertecknade, deltagit byråcheferna Smedmark och Henning.

Stockholm den 26 mars 1942.

K. PERSSON.

CARL BROBERG.

Begärt yttrande med anledning av motion nr 130 i första kammaren av hr Fredrik Ström angående upprättande av en klinik för allergiska sjukdomar m. m.

Motionens motivering innehåller till att börja med ett konstaterande av att den vanliga bronchialastman hör till den grupp sjukdomar, som inrymmas under beteckningen överkänslighetssjukdomar, eller *allergiska sjukdomar*, att det i dessa sjukdomar gäller att i första hand klarlägga vilket eller vilka ämnen som i det särskilda fallet äro utlösande för sjukdomssymtomen, att i många fall sjukdomen framgångsrikt kan behandlas genom det utlösande ämnets undvikande, om det blott först blir klarlagt vilket ämne som bör undvikas, samt att om ett sådant undvikande ej är möjligt »den moderna allergiläran inrymmer vissa behandlingsmetoder, som — sakkunnigt utnyttjade — bjuda möjlighet att framgångsrikt bekämpa den föreliggande överkänslighets-sjukdomen» (här avses framför allt den s. k. *aspecifika* desensibiliseringen, varom talas å sida 15, de två nedersta styckena, av motionen vid redogörelsen för inhämtade uppgifter från Lunds medicinska klinik och Göteborgs stads bakteriologiska-serologiska laboratorium).

Den *aspecifika* desensibiliseringsbehandlingen, till vilken man i Lund och Göteborg enligt nämnda uppgifter »allt mer och mer» övergått sedan man funnit »det diagnostiska påvisandet av specifika allergener erbjuda vanskligheter» (Lund) och »stött på svårigheter för en allergensanering» (Göteborg), kan så till vida komma till prövning och användning vid vilken invärtes sjukhusavdelning som helst som »framställningen av standardextrakten är en enkel sak» (Göteborg) — och detsamma gäller andra vid den *aspecifika* desensibiliseringsbehandlingen använda ämnen. En svårighet lig-

ger som från Göteborg framhålles i att få extrakten prövade på ett tillräckligt stort antal allergiska och icke-allergiska personer.

Det nämnda, ursprungligen i »Betänkandet ang. den slutna kroppsvården i riket» (SOU 1934: 22) intagna yttrandet från Göteborg framhåller också att »det allergiska profylax- och terapiproblemet dock ej synes kunna lösas enbart på denna väg» (d. v. s. genom specifik desensibiliseringsbehandling, som kan utföras å varje invärtes lasaretsavdelning), varför en organisation sådan som docent Salén skisserat (och som i huvudsak ligger till grund för hr Ströms motion) »sannolikt vore av stor betydelse, även om den ej kunde på en gång utbyggas och vissa delar av densamma fordrade ytterligare erfarenhet för att säkert motiveras». I yttrandet från Göteborg framhölls också att ett av erfarenheterna betingat organiskt framväxande av de profylaktiska sociala åtgärderna syntes vara klokast, enär »allergiskaran i vårt land vore stor och genom allt för vittgående åtgärder från det allmännas sida lätt kunde förlora sin sociala inställning och bli ytterligare en börda för samhället».

Sammanfattande kan sägas att de 1934 tillfrågade sjukvårdsrepresentanterna underströko behovet av fortsatt, vidgad och fördjupad *forskning* beträffande de allergiska sjukdomarna, speciellt då astman, men ställde sig något tveksamma till behovet och lämpligheten av åtgärder i profylaktiskt och terapeutiskt syfte från det allmännas sida — på forskningens dåvarande ståndpunkt, givetvis. Statens sjukvårdskommitté tillstyrkte i sitt betänkande vidtagandet av vissa åtgärder för vårdanordningar för de allergiska sjukdomarna, vilket förslag hittills dock icke lett till någon positiv åtgärd. Motionären, hr Ström, anser nu tiden vara inne för att vidtaga åtgärder, huvudsakligen enligt nämnda förslag, särskilt med hänsyn till dels vissa anförda siffror belysande de allergiska sjukdomarnas utbredning i vårt land, dels vad som åtgjorts i utlandet »för bekämpandet av denna folksjukdom», dels »det goda resultat, som bevisligen numera kan ernås beträffande denna tidigare som genuint kronisk ansedda sjukdom (astman)».

Med avseende å de anförda siffrorna för belysande av de allergiska sjukdomarnas — närmast då astmans — utbredning i vårt land, måste man nog anse dem rätt osäkra, särskilt beträffande uppgiften att astman »under senaste århundradet visat en ytterst remarkabel frekvensstegring» därhän att den är att anse som en verklig folksjukdom, »som ifråga om förekomst närmar sig de reumatiska sjukdomarne». Visserligen torde den anförda, ur min undersökning av invaliditetsorsakerna vid de av Pensionsstyrelsen under år 1918 beviljade tilläggspensionerna tagna siffran 2.5 procent av samtliga under året pensionerade i och för sig vara exakt, men *att märka är att denna siffra gäller icke enbart astma utan »icke tuberkulösa lungsjukdomar»*. Däri ingår alltså även de för emfysen och för kronisk bronkit pensionerade, och att dessa senare lungsjukdomar sannolikt ingår i gruppen till minst lika stort antal som astma, därför talar att *nära hälften av de pensionerade voro över 65 år och 70 procent över 60 år*. I det under år 1918 för »icke tuberkulösa lungsjukdomar» beräknade antalet pensionerade, 670, torde bronchialastma ingå med kanske blott halva antalet, kanske mindre.

Än osäkrare är troligen beräkningen av antalet för astma pensionerade under år 1928 3.4 procent av c:a 39,400, d. v. s. 1,340 — då dels uppdelningen av de pensionerade på olika sjukdomsgrupper i denna statistik icke gjordes av läkare (vilket var fallet 1918), dels statistiken omfattade blott *halva* året 1928, dels i detta material ett ännu större procenttal än i 1918 års material av de till gruppen »icke tuberkulösa lungsjukdomar» förda föll inom åldersgrupperna över 65 år, respektive över 60 år, nämligen 60 procent, respektive 75 procent. Man måste därför anse att den i motionen uttalade meningen, att astma »under senaste århundradet visar en ytterst re-

markabel stegring» knappast kan anses bevisad genom de siffror vilka ur Pensionsstyrelsens invaliditetsstatistik anförts. Ej heller kan jag finna att uttalandet att astman i fråga om sin förekomst »närmar sig de reumatiska sjukdomarne» kan styrkas med nämnda invaliditetsstatistiker, då de bägge sjukdomsgruppernas procentuella del i invaliditeten var 1918 respektive 2.5 och 9.1 och 1928 respektive 3.4 och 12.4. Det i detta sammanhang förekommande uttalandet att »den moderna allergilärans utnyttjande för undersökning och behandling innebär att invalidisering vid flertalet fall kan undvikas», torde ge uttryck åt en något väl sangvinisk syn både på de allergiska momentens dominerande betydelse för sjukdomen i sin helhet, på de möjligheter man har att påverka dessa moment och överhuvud taget på den utsträckning, i vilken ett verkligt botande av astma och andra allergiska sjukdomar f. n. är möjligt — även med tillgång till alla moderna diagnostiska och terapeutiska möjligheter.

Motionen utmynnar i en hemställan att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande skyndsammast möjligt av erforderliga åtgärder för upprättandet av en allergisk klinik m. m. i huvudsaklig enlighet med vad i motionens motivering antytts. Motionärens mening synes vara att den tilltänkta »allergiska kliniken» skulle ordnas, ungefär enligt de önskemål Docent Ernst Salén sammanfattat i en P. M. av den 28 december 1933 till »Betänkande angående den slutna kroppsvården i riket» avgivet 1934, alltså innefatta bl. a. både en klinisk och poliklinisk avdelning, s. k. allergenfria kammare samt utrustning för framställning av allergenextrakter och utförande av allergenanalyser m. m.

Om att astmasjukdomen och överhuvud taget de allergiska sjukdomarna äro av ett synnerligen stort medicinskt-vetenskapligt intresse råder säkerligen full enighet, likaså om att dessa sjukdomars behandling hitintills i stort sett givit föga tillfredsställande resultat och varit famlande. Utan all fråga representera de allergiska sjukdomarnes bekämpande också ett stort socialmedicinskt och ekonomiskt intresse — även om detta i *storleksordning* knappast är på så sätt jämförbart med tuberkulosen och de reumatiska sjukdomarna som motionen antyder. Att det allmänna har stort intresse av att möjligheter för ett djupare och mer speciellt inriktat utforskande av sjukdomens natur skapas, liksom för framställning av inhemska allergenextrakt, är också påtagligt.

En »allergisk centralanstalt» av den storlek som ett realiserande av docenten Saléns ursprungliga förslag skulle leda till, torde emellertid komma att draga mycket betydliga kostnader, ej minst genom den relativt stora personal och delvis dyrbara utrustning (de allergenfria kamrarna) det skulle kräva. Jag delar helt den mening som framfördes av de sakkunniga — professorerna Israel Holmgren och Christian Jacobæus samt överläkare Oscar Lindbom — vilka av statens sjukvårdskommitté tillkallades (SOU 1934:22), nämligen att ett laboratorium för tillverkning av de förut nämnda allergenextrakten är det önskemål vars tillgodoseende är angelägnast. Laboratoriet borde lämpligen ingå som del av en centralanstalt, vilken — åtminstone till en början och tills större erfarenhet om möjligheterna att nå varaktiga behandlingsresultat vunnits — icke torde behöva ges större omfattning, en centralanstalt, där dessa sjukdomars många komplicerade forskningsproblem kunde föras framåt, och som otvivelaktigt kunde möjliggöra ett ökat utnyttjande av de moderna undersöknings- och behandlingsmetoder för vilka motionen vill slå ett slag.

Stockholm den 12 mars 1942.

GUNNAR KAHLMETER.

Till kungl. pensionsstyrelsen, Stockholm.

Sedan ledamoten i första kammaren herr Fredrik Ström väckt motion om upprättandet av en klinik för allergiska sjukdomar m. m., har kungl. pensionsstyrelsen i skrivelse daterad den 7 mars 1942 och undertecknad Manne Parenius med översändande av motionen anhängit, att jag måtte uttala de synpunkter, vartill innehållet i motionen må giva anledning. Som jag emellertid redan den 26 maj 1938 i ett av kungl. styrelsen inberordrat yttrande redogjort för min ställning till allergifrågan och de s. k. allergiska utredningarna, vill jag härmed anhänga att få citera de delar av detta yttrande, som äro ägnade att belysa min fortfarande oförändrade uppfattning i dessa frågor.

»Först några ord om allergi och s. k. »allergiska utredningar». Att överkänslighet för ett eller vanligen en hel rad olika ämnen spelar en stor roll för uppkomsten av astma, är otvivelaktigt. Lika säkert är emellertid, att problemet ej är löst i o. m. att man genom hudprövning söker finna ut, för vilka ämnen vederbörande patient är överkänslig, och inriktar hela behandlingen på att i möjligaste mån hålla dessa ämnen fjärran från patienten. Jag skall be att få relatera några fall dels ur litteraturen, dels från min egen erfarenhet, vilka synas mig visa, att man vid behandlingen av astma måste ta hänsyn även till andra faktorer än den sjukas event. överkänslighet. Först ett mycket omtalat fall ur litteraturen. En dam led av astma, och hennes anfall framkallades bl. a. av rosendoft. En dag visade en bekant henne en vacker konstgjord pappersros, och patienten fick omedelbart ett astmaanfall. En annan dam fick regelbundet astmaanfall, så snart hennes svärmor kom på besök. Ett avdelningsbiträde vid Åre Fjällkuranstalt, tidigare astmapatient här, hade en längre tid, jag vill minnas över ett år, varit fullkomligt fri från astmabesvär. En julafton för några år sedan råkade hon vid ett tillfälligt besök i anstaltens kök välta ut all anstaltens julgräddor och fick i omedelbar anslutning härtill ett svårt astmaanfall. En annan patient fick astmaanfall, när hennes fästman slog upp förlovnings. En patient vid anstalten hade under sin första månad här varje natt upprepade astmaanfall och visade icke några tecken till förbättring. Jag gjorde då det experimentet att tillsäga patienten, att det nog vore bäst för henne att avbryta kuren och resa hem, då luften i Åre tydligen ej passade henne, och se, anfallen upphörde med ett slag. »(En tioårig flicka, som vårdades här förra sommaren, var enligt uppgift överkänslig för katt. En dag fick hon genom ett stängt fönster i andra våningen se en katt, som sprang över gården, och genast fick hon ett astmaanfall).» Jag skulle kunna anföra hela rader av fall, vilka visa, att den på Sabbatsberg eller annorstädes utförda allergiska utredningen ingalunda är tillförlitlig. Ett sådant fall är omskrivne T. J. Genom sin allergiska utredning i detta fall har doktor J. D. trott sig kunna påvisa, att J. var överkänslig för damm (»Hausstaub» och »Bettfedern») samt för häst, nötboskap m. m. Samme J. har under vistelsen i Åre hela tiden legat i en bädd av tagelmadrass (häst), dunkuddar (Bettfedern) och yllefilter och har ändå nästan hela tiden varit anfallsfri. En annan i dagarna utskriven patient skulle enligt doktor J. D:s allergiska utredning vara överkänslig för bl. a. mjölk och fisk. Denna patient har under vistelsen vid anstalten dagligen förtärt mjölk, fisk så ofta sådan serverats och har varje förmiddag på grund av undernäring fått ett glas gräddor och skorpor, och ändå har hennes förbättring stadigt fortskridit. Liknande fall skulle jag kunna i snart sagt obegränsat antal plocka fram ur anstaltens journalarkiv, men de omnämnda må vara nog för att motivera mitt påstående, att man bör akta sig för att blint lita på allergiska utredningar.»

Den enda specifika allergenbehandling, som i större utsträckning kommit till användning vid Åre fjällkuranstalt, är behandlingen med autovaccin. Den-

na behandlingsmetod har efter amerikanskt mönster använts endast vid sådana astmaanfall, som fått sin astma i anslutning till en infektion i luftvägarna, t. ex. fall som besvärats av hosta månader till år, innan anfallen av astma började uppträda. De flesta av dessa fall ha under vistelsen i Åre blivit astmafria, men då detta är fallet med de flesta astmafall i Åre, även om de icke vaccinerats, kan man icke därav draga någon slutsats med avseende på behandlingsmetodens effektivitet. En hel del av dessa vaccinfall ha emellertid låtit höra av sig efter utskrivningen, och en del av dessa ha varit symptomfria och till synes botade flera år efter utskrivningen, men många av dem ha tyvärr kortare eller längre tid efter återvändandet till hemorten återfått sina astmaanfall.

Av de ospecifika behandlingsmetoderna har jag huvudsakligen andrahandserfarenhet grundad på de uppgifter astmapatienterna vid Åre fjällkuranstalt lämnat angående tidigare behandling på andra sjukhus, däribland en hel del fall, som behandlats på Sabbatsbergs astmaavdelning. De allra flesta av dessa patienter ha enligt egen uppgift haft ingen eller åtminstone snart övergående nytta av denna behandling.

Såsom torde framgå av det ovan sagda, är jag ej alltför imponerad av den svenska allergiforskningens hittills uppnådda resultat, men då allergiproblemet otvivelaktigt är av stort medicinskt intresse och även av stor nationalekonomisk betydelse, vore det givetvis i hög grad önskvärt, om genom statligt ingripande det kunde möjliggöras för kritisk medicinsk sakkunskap att föra problemet närmare sin lösning till båtnad för såväl folkhälsan som statens ekonomi.

Åre den 11 mars 1942.

GEORG KINBERG.

Till kungl. pensionsstyrelsen.

Med anledning av kungl. pensionsstyrelsens skrivelse av den 7 mars 1942 angående herr Fredrik Ströms motion om upprättande av en klinik för allergiska sjukdomar, m. m. får undertecknad härmed vördsamt anföra följande:

De allergiska sjukdomarna ha otvivelaktigt en stor socialmedicinsk betydelse. Detta gäller framför allt bronkialastman, som i många fall kan leda till fullständig invaliditet. Såsom motionären framhåller är det av stor vikt att i varje fall av allergisk sjukdom klarlägga vilket eller vilka ämnen (allergener), som utlösa sjukdomsyttningarna. Allergiproblemet har både här i Sverige och utomlands, särskilt under de två sista decennierna, varit föremål för ett intensivt forskningsarbete. En del frågor ha därvid kunnat klarläggas men på det hela taget har man knappast nått några mera anmärkningsvärda resultat. Vid en del allergiska sjukdomar föreligger en överkänslighet för ett enda och mycket specifikt allergen, t. ex. en viss mjölsort, och i sådana fall ger sig terapien av sig själv. Vanligen är det också lätt att finna det utlösande allergenet i ett dylikt fall — det räcker ofta med en noggrant upptagen anamnes. Tyvärr utgöra dessa enkla fall med typiska och specifika allergener endast en ringa del av sjukdomsfallen. Det stora flertalet är emellertid betydligt mera komplicerade, dels beroende på att flera olika överkänslighetsmoment äro verksamma, dels därpå att allergenerna

kunna vara av sådan beskaffenhet, att det blir svårt att genomföra något effektivt skydd mot dem, såsom t. ex. damm, bakterietoxiner, m. m. I dessa fall kommer man väl i allmänhet icke längre med sin terapi än man gör med vanliga hygieniska åtgärder, sanering av bostad och arbetsplats, klimat-ombyte, avlägsnandet av sjukdomshärdar inom organismen, etc. — den tids-ödande allergenprövningen har här knappast annat än teoretiskt intresse. Det bör kanske också tilläggas, att de vid undersökningarna använda allergenextrakten äro otillförlitliga. Det förekommer t. ex. att en patient, som får astmaanfall så snart han kommer i närheten av en katt, reagerar klart negativt vid prövning på huden med katthårsextrakt, under det att samma extrakt i stark spädning kan utlösa astmaanfall hos patienten, då det sprayas på nässlemhinnan. I andra fall kan man få en kraftigt positiv hudreaktion vid prövning med allergen, för vilka den undersökte icke är överkänslig. Den enklaste förklaringen till dessa fenomen är väl att metoden eller i varje fall allergenextrakten äro otillförlitliga. Det har visserligen sagts, att det framför allt är de utländska extrakten som äro otillförlitliga men något säkert bevis för att inom landet tillverkade extrakt skulle ge bättre resultat, har mig veterligen icke framlagts. På frågans nuvarande ståndpunkt kan det därför icke anses motiverat att igångsätta en tillverkning av allergenextrakt med bidrag av statsmedel eller att för detta ändamål inrätta något slags laboratorium.

De allergiska sjukdomarnas stora utbredning och ineffektiviteten av den hittills förda kampen mot dem, gör det förklarligt att man vill söka nya terapeutiska vägar. Motionären har därvid tänkt sig upprättandet av en klinik för allergiska sjukdomar, som väl skulle bli något slags forskningsinstitut med specialuppgift att klarlägga de allergiska sjukdomarnas många hittills olösta problem. Det är ett stort program — och ett program på lång sikt — några omedelbara resultat kan man icke hoppas på. Men ett sådant forskningsinstitut skulle säkerligen kunna bli av betydelse för den framtida allergiforskningen och under normala förhållanden skulle den av herr Ström framlagda planen i princip ha kunnat tillstyrkas — i tider som dessa, då staten behöver alla tillgängliga medel för viktigare uppgifter, synes det rimligt att denna fråga tillsvidare får anstå. Den är enligt undertecknads mening icke av den vikt eller den storleksordning att den kräver omedelbara åtgärder.

Tranås den 15 mars 1942.

NILS ÅHLÉN.

Överläkare vid Tranås kuranstalt.

Bilaga C.

Till riksdagens statsutskott.

Genom beslut den 27 februari 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att till riksdagens statsutskott avgiva av utskottet begärt yttrande över en av herr Fredrik Ström i första kammaren väckt motion (nr 130), vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande skyndsammast möjligt av erforderliga åtgärder för

upprättande av en allergisk klinik m. m. i huvudsaklig enlighet med vad som i motionen antytts samt därvid upptaga förhandlingar med Stockholms stad rörande samverkan mellan staten och staden vid upprättandet av och driften vid sagda klinik. Tillika har Kungl. Maj:t anbefallt styrelsen att till socialdepartementet insända avskrift av berörda yttrande.

I anledning härav får medicinalstyrelsen med överlämnande i avskrift av en utav medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd, professorn Nanna Svartz Malmberg verkställd, innevarande dag avgiven utredning såsom eget yttrande i ärendet åberopa, vad i nämnda utredning anförts.

I sagda utredning beröres bland annat spørgsmålet, huruvida eventuella lättnader i ekonomiskt avseende borde vidtagas för åtminstone patienter från andra delar av riket än Stockholms stad, vilka på grund av allergiska sjukdomar intagas å en vid Sabbatsbergs sjukhus i Stockholm driven avdelning, där en relativt stor procent av klientelet utgöres av patienter med dylika sjukdomar. Medicinalstyrelsen anser, att skäl tala för, att dylika lättnader böra komma till stånd. Därvid kunde man tänka sig, antingen att statsbidrag beviljades med visst belopp per dag för de å avdelningens allmänna rum intagna patienterna eller ock att staten helt eller delvis bekostade medellös eller mindre bemedlad sådan patients resor från hemorten till anstalten och åter. En kombination av dessa båda statsbidragsformer skulle också kunna tänkas. Styrelsen har dock icke ansett det vara erforderligt, att styrelsen avgiver något närmare förslag till denna frågas lösning förr än riksdagen tagit principiell ställning till den föreliggande motionen. Den korta tid, som för dylikt ändamål stått till styrelsens förfogande, efter det ovanberörda utredning ingivits till styrelsen, skulle icke heller hava gjort det möjligt för styrelsen att nu avgiva ett sådant förslag.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Höjer, medicinalrådet Edén, föredragande, samt t. f. byråchefen Bastman.

Stockholm den 31 mars 1942.

J. AXEL HÖJER.

EINAR EDÉN.

/ Einar Hedberg.

Till kungl. medicinalstyrelsen.

Till undertecknad har för yttrande remitterats en i riksdagens första kammar väckt motion angående upprättandet av en allergisk klinik i Stockholm.

I ifrågavarande motion göres gällande, att ett behov av inrättandet av en speciell klinik för allergiska sjukdomstillstånd föreligger.

De viktigaste allergiska sjukdomarna falla inom invärtes medicinens område och behandlas för närvarande på de invärtes medicinska sjukavdelningarna.

Frågan är nu, huruvida skäl förefinnas att vidtaga ändring i detta avseende.

Då inom en viss disciplin av medicinen ett specialområde utbrutits för att bilda en mer eller mindre fristående specialitet, har detta haft sin grund i

särskilda förhållanden. En av anledningarna härtill har varit, att den sjukdom eller sjukdomsgrupp det rör sig om, ansetts vara av sådan art, att det skulle kunna innebära smittorisk att vårda patienter angripna av sjukdomen i fråga tillsammans med andra. En annan anledning har varit, att för undersökning och behandling av sjukdomstillstånden i fråga erfordrats speciell apparatur respektive sådana anordningar i övrigt, att desamma icke lämpligen kunnat inrymmas inom moderspecialitetens kliniker. Ett ytterligare skäl till uppkomsten av nya specialiteter har varit, att så omfattande nya rön tillkommit på området, att desamma med svårighet kunnat behärras av huvudspecialitetens utövare i allmänhet.

Vad nu gäller ämnet invärtes medicin, skulle enligt undertecknads liksom många andra invärtes läkares åsikt en vittgående ytterligare uppdelning av denna specialitet innebära icke obetydliga risker särskilt ur sjukvårdens synpunkt. För den interna medicinen gäller i högre grad än för någon annan gren av medicinen, att flera olika organ ofta samtidigt äro afficerade och i behov av behandling. Det är därför av synnerlig vikt, att den, som har att vårda invärtes medicinska sjukdomar är allmänt orienterad i ämnet; detta desto mer som invärtes medicinen utgör grunden för och föreningslänken mellan andra medicinska specialiteter. Med hänsyn till nu nämnda förhållanden samt ej minst med hänsyn till den medicinska undervisningen är det av största betydelse, att invärtes medicinen i så stor utsträckning som möjligt bibehålls som en specialitet, vilken i sig innefattar det stora flertalet sjukdomar i de inre organen.

Ett allmänt känt faktum är emellertid, att invärtes medicinaren ofta inriktar sitt intresse och sina studier huvudsakligen på en eller ett par organsjukdomar. Detta gäller såväl sjukhusläkare som privatpraktiserande. Beträffande invärtes avdelningarna är det sålunda mycket vanligt, att på det ena sjukhuset samlas mera av en kategori invärtes sjukdomar, på det andra av en annan kategori. Detta förhållande är speciellt för forskningens främjande nödvändigt och är även för utvecklingen av sjukvården gynnsamt. Men denna form av specialisering innebär den stora fördelen, att läkaren icke släpper kontakten med ämnet i sin helhet.

Enligt undertecknads åsikt böra för läkarna på de olika invärtesavdelningarna möjligheterna att ägna specialstudium åt vissa typer av sjukdomar på olika sätt underlättas, i den mån detta ur allmän sjukvårdssynpunkt låter sig göra. Härvid kommer ett relativt stort antal personer med samma sjukdom ofta att vårdas på samma avdelning. Ehuru detta icke helt kan undvikas, är det emellertid en kategori av sjukhus, där det är mindre lämpligt att klientelet blir i viss grad ensartat. Detta gäller undervisningssjukhusen, där det av lätt insedda skäl är ur undervisningens synpunkt önskvärt med så mångsidigt sjukdomsmaterial som möjligt.

Den form av specialisering, som i det föregående berörts, är enligt undertecknads mening den för de invärtes allergiska sjukdomarna mest önskvärda och tillräckliga skäl föreligga icke för ett utbrytande av denna kategori av sjukdomar från invärtes medicinen.

En specialisering av den karaktär, som här avses, är i själva verket redan genomförd vid ett av Stockholms stads sjukhus, nämligen Sabbatsbergs sjukhus. På den avdelning av detta sjukhus, där docent E. B. Salén är chef, utgöres sålunda en relativt stor procent av klientelet av patienter med allergiska sjukdomstillstånd. Undersöknings- och behandlingsmetodikerna för hit hörande sjukdomstillstånd är här satt i system. Behövliga allergenextrakt m. m. tillverkas för avdelningens räkning. Viss specialapparatur finnes och torde ytterligare kunna utökas, om så befinnes önskvärt.

Ett förhållande, som dock tvivelsutan lägger en icke ringa hämsko på ar-

betet, är svårigheten att bereda lämplig plats för patienter från andra delar av landet än Stockholm, i det att dessa måste på Stockholms stads sjukhus betala en dagavgift, som är betydligt högre än den, som erlägges av stadens patienter. Det synes mig böra göras till föremål för diskussion, huruvida intagningen på den avdelning, det här gäller, av patienter med allergiska sjukdomstillstånd från andra delar av landet kan underlättas.

Åtgärder i sådan riktning synas mig befogade, dels med hänsyn till forskningen, dels för sådana fall, där undersökningar, som icke lämpligen kunna utföras i hemorten, anses böra ifrågakomma.

Stockholm den 31 mars 1942.

N. SVARTZ.

Bilaga D.

Till riksdagens statsutskott.

Genom skrivelse den 27 februari 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt statens institut för folkhälsan att till Eder avgiva utlåtande över en i första kammaren av herr Fredrik Ström väckt motion nr 130 om upprättande av en klinik för allergiska sjukdomar m. m. Statens institut för folkhälsan får i anledning härav anföra följande.

Enligt vad som framgår av statens sjukvårdskommittés betänkande och vad som i övrigt, trots en bristfällig statistik på området, är känt, äro astma och övriga allergiska sjukdomar tämligen allmänt förekommande. På grund härav äro deras förebyggande och bekämpande av icke ringa betydelse för samhället. De sjuka förekomma spridda över hela landet. Behandlingen består i åtgärder dels riktade mot inom den sjukes kropp befintliga orsaker, dels mot förhållanden i hans omgivning, t. ex. sanering av bostäder, omläggning av yrkesverksamheten m. m.

Under sådana förhållanden är det tydligt, att inrättandet av en centralanstalt icke kan förslå för ett rationellt ordnande av förebyggande verksamhet samt sjukvård för dessa patienter. Perifera vårdmöjligheter borde inrättas åtminstone vid de olika centrallasaretten. Centralanstaltens huvuduppgift blir trots denna begränsning dock mycket betydelsefull. Den skulle förnämligast bestå i att, dels bedriva den kliniska forskning, som är nödvändig för att uppnå förbättrade metoder för sjukdomens förebyggande och behandling, dels framställa erforderliga allergenextrakt för eget och landets behov samt dels i egenskap av specialklinik bl. a. behandla sådana svåranalyserade fall, vilka dit hänvisas från andra sjukvårdsinrättningar. Därtill borde centralanstalten vara undervisningsklinik för blivande läkare. Med hänsyn till vikten av den förebyggande vården borde där jämväl bedrivas undervisning för blivande distriktssköterskor.

Ett förläggande av centralanstalten till ett av en enskild kommun, Stockholms stad, drivet sjukhus synes under sådana förhållanden, då det här rör sig om en klar riksuppgift, vara mindre välbetänt och även stå i strid mot den enhetstanke beträffande den medicinska utbildningens centralisation, som låg till grund för inrättandet av karolinska sjukhuset.

Statens institut för folkhälsan, som finner förbättrade vårdmöjligheter för astmasjuka vara i hög grad påkallade och inrättandet av en centralanstalt för ändamålet väl motiverat, vill därför föreslå, att en skyndsam utredning verkställas angående möjligheten att förlägga en central astmaklinik till karolinska sjukhuset. En dylik utredning torde dock ej böra förhindra ett provisoriskt förläggande av kliniken till Sabbatsbergs sjukhus i huvudsaklig överensstämmelse med av motionären angivna riktlinjer. Härigenom torde värdefulla erfarenheter kunna vinnas beträffande en permanent kliniks omfattning och organisation.

Tomtebodan den 31 mars 1942.

ERNST ABRAMSON.
